

כי תבוא, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריא

ייפוי ההיסטוריה?

ברגעי שמחתו הפרטית מן היבול המבורך, עובר החקלאי מהודאה פרטית להודאה ציבורית כלל ישראלית. בתוך פסוקי ההודאה הללו, הוא מצהיר כך: וּנְצַלֶּק אֶל־יְקוֹק אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וְיִשְׁמַע יְקוֹק אֶת־קִלְנוּ... האמנם? האם הקב"ה הוציא את בני ישראל ממצרים בשל "צעקתם" - תפילתם? האם לא הגיע זמן גאולתם לאחר שתם המועד המוקצב לכך? והיכן מצאנו כי בני ישראל במצבם הרוחני הקשה (=מ"ט שערי טומאה) צעקו או התפללו לקב"ה? אדרבא, מצאנו בספר שמות (כמקור ראשון המתאר את האירועים הנ"ל) כך: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וְלָמַת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה... (שמות ב, כג). ובכן, בני ישראל זעקו, אבל מן העבודה, מן הסבל, מן האכזריות, אין כתוב כאן כי זעקו, התפללו אל הקב"ה. הם זעקו לחלל האוויר או בליבם כדרכם של המעונים באכזריות! להלן שלוש גישות לפתרון:

הגישה הפנאנתאיסטית

התשובה לפי רבי צדוק מלובלין אינה רק תהליך קוגניטיבי שיש בו חרטה על העבר וקבלה לעתיד. באופן מוזר, בנקודת התשובה האמיתית האדם כביכול מסיר אחריות מעליו ומעבירה לקב"ה בהיותו אחראי על כל מה שקורה בעולם. מעשיו של האדם לדידו היו ברצון השם יתברך, או בלשונו החרפה, ואפשר גם המפתיעה: **השם יתברך הוא ודעתו ורצונו הכל אחד.**

משה רבנו לפי גישה זו הופך את - וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ... ל- וּנְצַלֶּק אֶל־יְקוֹק אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ... שהרי זדונות הופכות לזכויות בסוף התהליך. את התהליך הזה מבקש משה רבנו מכל אחד מאיתנו שנבין ונטמיע בשעת 'מקרא ביכורים', שהרי בלשונו של רבי צדוק: **" עיקר התשובה הוא עד שיאיר ה' עיניו שיהיו זדונות כזכויות, רצה לומר שיכיר ויבין שכל מה שחטא היה גם כן ברצון השם יתברך."**

הגישה הנרטיבית

המציאות בפרשתנו בלתי נתפסת. המנהיג הישיש המלווה את עמו בהיסטוריה נוראית במשך כארבעים שנה, מקריא לדור הנכנס לארץ טקסט אותו ידקלם בעתיד בארץ המובטחת בעת הבאת הביכורים. הטקסט הזה אמור לספר את הסיפור של עם ישראל למפרע. **כך רוצה משה שנתאר את ההיסטוריה בשעות מלאות ההוד מן הסוג של 'מקרא ביכורים'**. אותה זעקה נוראית שהופנתה לשמים ללא כתובת מוגדרת בשל עינויי המצרים, אינה אלא תפילה וזעקה לבורא עולם. לתיאור זה של 'המציאות' משמעות רחבה וקובעת יותר מלתיאור עובדתי היסטורי.

יסוד הזמן בתהליך התשובה

הרב סולובייצ'יק מתייחס לגורם הזמן בתהליך התשובה במאמרו 'איש ההלכה'. בתשובת הטהרה האדם משנה את אישיותו מן היסוד, הוא מבצע ריאוגניזציה במכלול הגורמים שהביאוהו עד הלום. ראשית התהליך התחיל בחטא, אולם **ראשית השינוי מתחיל בהווה**. תהליך הסיבתיות המוכר לנו מן המציאות הטבעית הדטרמניסטית מתהפך בשעת התשובה. מודל הזמן הרציף, המוכר, והאינטואיטיבי, המצוי בבסיס הסיבתיות, זה המובילנו מן העבר דרך ההווה אל העתיד אינו קיים בתהליך התשובה. **לדברי הגרי"ד, לאדם יכולת לא רק לעצב את עתידו אלא גם את עברו**. הכיצד? אי ויתור על זכות הבחירה החופשית, מאפשרת ביטול למעשה של גורם הסיבתיות. עיצוב העבר והעתיד באמצעות ההווה מבטלת למעשה את רצף הזמן הסיבתי. היכולת של האדם לעצב כמו ידיו את עתידו לו רק רצה בכך, מבטלת את הזרימה הטבעית של הזמן. החוזר בתשובת הכפרה, אינו אותו אדם ומעשיו בעבר לא הוכנסו לתיבת פנדורה, **אלא נמחקו ממש מן ההווה**. חווית הזמן שלו מפסיקה להיות טבעית סיבתית. **בתוך ההווה מצוי העבר וגם ניצנים של העתיד.**

תודעת הזמן הזו אינה רק נחלת הפרט אלא גם של כנסת ישראל. העבר המפואר שלנו משחק תפקיד מכריע במציאות העכשווית שלנו. התנהלותנו בהווה תגזור את עתידנו כאומה. **אומה בעלת חיוניות כעמנו מקיימת דיאלוג מתמיד עם עברה ועם עתידה - בהווה.** כך בדיוק מדקלם מביא הביכורים.

להערות: hazutg@gmail.com